

«Ζαρκάδι με το μικρό του». Χαλκός ύψος 0,30 εκατ.

Φρόσω Μενεγάκη - Εύθυμιάδη: μιά γλυπτήρια ιτυπᾶ τὴν πόρτα τῆς 'Αυαδημίας

Ἀπὸ τὶς μικρὲς Ταναγραῖες κόρες, τὰ εἰδώλια καὶ τὰ ζῶα τερακότας ὡς τὰ σύγχρονα γλυπτά ἀπὸ σφρηλάτο χαλκῷ, σίδηρο ἢ ἀρείχαλκο, ἀπὸ τὶς μορφὲς τοῦ μῦθου ἢ τοῦ σύγχρονου κόσμου καὶ ἀκόμα ὡς τὰ σχήματα τὰ ἀλληγορικά, τὸ ἔργο τῆς Φρόσως Εὐθυμιάδη - Μενεγάκη βρίσκει τὶς ρίζες του στὴν μακρὰ μας ἱστορία καὶ προδίδει τὴν ψυχὴ τῆς εὐαισθησίας.

«Κατάγομαι ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη», ἀναφέρει σ' ἓνα διογραφικὸ τῆς σημείωσας. «Τὸ 1922 ὁ πατέρας μου Ἄγγελος Εὐθυμιάδης κατέφυγε στὴν Ἀθήνα μετὰ τὴν οἰκογένειά του. Ἀπὸ τὰ σχολικὰ μου χρόνια εἶχα ἀγαπήσει στὰ μουσεία μας τὶς Ταναγραῖες καὶ τὴν ἀρχαιολογικὴ τῆς Μινοικῆς Κρήτης καὶ ἀποφάσισα, ὅτι ἡ παύραξη αὐτὴ καὶ ληρονημὴ Ἑλληνικὴ Τέχνη ἔπρεπε νὰ ξαναγεννηθεῖ στὸν τόπο μας.

Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ἡ Φρόσω Μενεγάκη - Εὐθυμιάδη μαζί με τὶς πικρὲς ἁμπεριὲς τοῦ ξεριζωμοῦ, μετέφερε στὴ νέα τῆς πατρίδα τὶς καταδολὲς καὶ τὸ φῶς τῆς ἱωνίας, τοὺς δραματισμοὺς τῆς καὶ τὸ πάθος γιὰ δημιουργία.

Τὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια, δύσκολότερα ἀκόμα γιὰ ἓνα νέο κορίτσι ποὺ ζητάει νὰ σπουδάσει καὶ μάλλον στὸ ἐξωτερικῷ. Ἡ Φρόσω πείθει τοὺς γονεῖς τῆς καὶ φεύγει ἐπειθεὶ στὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε ἡ κατάλληλη σχολή.

Θὰ φοιτήσει στὴν Κρατικὴ Σχολὴ Ἐφαρμοσμένων Τεχνῶν στὴ Βιέννη (σήμερα ονομάζεται ΑΚΑΔΗΜΙΕ FUR ANGEWANDTE KUNST) μετὰ καθηγητὴ τὸν ROBERT OBSIEGER καὶ θὰ τελειώσει μετ' αὐτοῦ.

Εἶναι ἡ πρώτη Ἑλληνίδα ποὺ ἀκολούθησε τὸν κλάδο αὐτὸ, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ τὰ πρότυπα ἦταν εὐχάριστα καὶ ποὺ Ἑλληνίδες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Μπέλλα Ραστοπούλου καὶ τὴν Τίτσα Χρυσοχοῦδου, δὲν ὑπῆρχαν σ' αὐτὸ τὸν χῶρο.

«Θαύμασα τὴν Μπέλλα, ἐξομολογεῖται τώρα ἡ Φρόσω Μενεγάκη, ἐγὼ τὴν δούλεψα ἀπ' εἰσέλας τὴν πέτρα, ἦταν κάτι συναρπαστικὸ. Θαύμαζα τότε δὴ ἐκεῖνη τὴν ομάδα τῶν Ἑλλήνων, τὴν Μπέλλα, τὸν Ἀπάρτη, τὸν Κωστή Παπαχριστόπουλο, ποὺ δούλευαν στὸ Παρίσι πλὴι στὸν Μπορντέλ. Ἐγὼ ὅμως ἤμουν γοητευμένη μετὰ τὶς Ταναγραῖες, φέβλα νὰ σπουδάσω τὴν τερακότα καὶ καταλαβαίνετε πόσο δύσκολο ἦταν νὰ τὸ κάνω, ὄχι τόσο γιὰτὶ ἔπρεπε νὰ φύγω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ γιὰτὶ σπουδαῖα πιάω καὶ οἱ γονεῖς μου ἤθελαν νὰ γίνω σοῦλα».

Τὸ 1938 πῆρε μέρος στὴν Πρῶτῃ Πανελληνίᾳ Ἐκθέσῃ καὶ ἐραδύθηκε γιὰ τὶς τερακότες τῆς. Ἀπὸ τότε ὡς σήμερα δούλεψε ἀταμάτητα καὶ καθιερώθηκε ὄχι μόνο στὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ στὸ ἐξωτερικῷ. «Μᾶς ἀνοίγει τὸ δρόμο πρὸς τὸ τί θὰ ἔπρεπε νὰ σημαίνει τὸ ἑλληνικὸ παρελθὸν γιὰ τὸν δικὸ μας κόσμον, τῆς ἔγραψε ὁ Ἀλφρεντ Μπάρ.

Σαράντα δύο χρόνια δημιουργικῆς δουλειᾶς, σεμνὴ καὶ ἀπλή, μετὰ τοὺς δικούς τῆς συλλογισμοὺς ἀποκλήρωσε ἓνα γόνιμο κύκλο δημιουργίας καὶ φέτος εἶναι υποψήφια τῆς Ἀκαδημίας Ἀθῶνων γιὰ τὴν ἔδρα τῆς γλυπτικῆς.

Ἀυτὸ τελικῶς τῆς ἐγίνετο αὐτὴ ἡ τιμὴ, ὅπως ἡ ἴδια μετὰ σεμνότητά λέει, θὰ εἶναι ἡ πρώτη γυναίκα ἀκαδημαϊκὸς στὴν Ἑλλάδα. Τὸ γεγονός δέβεται θὰ εἶναι ἀκόμα μεγαλύτερη σημασία. Ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀπλή ἐλογητὴ ἑνὸς προσώπου, θὰ εἶναι ἓνα εἰσινωμα (μετὰ τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλίας) τοῦ πνευματικῷ ἀμῶνα τῆς χώρας πρὸς τὶς Ἑλληνίδες ποὺ ἔχουν ἀναλάβει τὴν ζωὴ τους στὴν ἐπιστῆμη καὶ τὴν τέχνη καὶ ἀσφαλῶς ὑπάρχουν καὶ στοὺς δύο τομεῖς πολλὲς.

Χρειαζόταν εἰδικὰ τόλμη, εἶπον ἄλλοι, εἶναι ἀλήθεια ὅτι δὲν εἶχα ποτὲ σκεφθεῖ νὰ ὑποβάλω στὴν Ἀκαδημία ὑποψηφιότητα, λέει ἡ ἴδια, ὑπῆρχαν μερικὸ φέ-

«Λούβμην» Τερακότα (ὑψὸς 0,21 μ.)

λοι ποὺ ἀγαποῦν τὴ δουλειά μου καὶ ἐκεῖνοι με παρότρυναν. Στὴν ἀρχὴ ἤμουν ὄλο ἀνησυχία, μετὰ πρὸς περὶ νὰ πῶ ὅτι με συγκίνησε ἡ ἰδέα. Τώρα περιμένα με μεγάλη συγκίνηση».

Στὸ σπίτι τῆς στὰ Πατήσια (χτισμένο σὲ σχέδια τοῦ Πικιώνη), ποὺ ἡ καλλιτέχνης τὸ χρησιμοποιεῖ σύγχρονος γιὰ ἐργαστήριο καὶ ἐκθετήριο, βλέπει κανεὶς ὅλες τὶς φάσεις ποὺ πέρασε ἡ Φρόσω Μενεγάκη - Εὐθυμιάδη ἀπὸ τὴν πρώτη τῆς ἔκθεση μετὰ τὴν τερακότα τὸ '38 ὡς τὰ διάφορα ἄλλα ὑλικά (ἀρείχαλκος, μάρμαρο, σίδηρο, χαλκός) ποὺ μετὰ τὴν ἴδια ἀγάπη καὶ πλαστικὸ ἐνστικτο δούλεψε.

— Πῶς περάσατε ἀπὸ τὴν τερακότα σὲ πῶς δυσκολόπλάστα ὑλικά;

— Τὸ πέρασμά μου ἀπὸ τὴν τερακότα στὸν σφρηλάτο ἀρείχαλκο ἢ καὶ ἄλλα ὑλικά τὸ ἀφέλω στὸν Κουλετιανὸ. Αὐτὸς μου ἀνοίξε τὸ δρόμο καὶ τοῦ τὸ χρωστάω εὐγνωμοσύνη. Βρισκόμουν στὸ Παρίσι τὸ 1955 καὶ ἔπαιρνα μέρος σὲ μιὰ ἔκθεση στὸ Μουσέο Ροινέν. Εἶχα ἓνα ἔργο καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι χυτήριο, ἀλλὰ ἦταν ἀδύνατον. Τότε ὁ Κουλετιανὸς μου εἰσεῖε πῶς θὰ δούλεψα μόνη τὸ σφρηλάτο καὶ ἐπὶ τότε ἐγκατέλειψε δραστηρικὰ τὴν τερακότα καὶ ἐπιδόθηκε στὴν ἀπευθείας κατασκευὴ σφρηλάτου μετᾶλλου. Τὰ νέα αὐτὰ ὑλικά μου ἔδωκαν μεγαλύτερη ἐλευθερία στὴ δημιουργία.

— Ποιὰ διαφορετικὴ αἴσθησι δημιουργεῖ στὸν καλλιτέχνη ἡ ἐπεξεργασία τοῦ πηλοῦ καὶ τοῦ μετᾶλλου;

— Μεγάλη διαφορά. Μετὰ τὴν τερακότα παρακολουθεῖς καὶ ζεῖς τὸ ἔργο ποὺ θὰ δημιουργήσεις ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ πλάθεις τὸν πηλοῦ ὡς τὴ στιγμή ποὺ θὰ δεῖς ἔτοιμο τὸ δημιούργημα. Μὰ τὸ μετᾶλλο εἶναι πολὺ δύσκολο. Ἐκείνους ἀπὸ μιὰ συγκεκριμένη ἰδέα καὶ δουλεύεις κομμάτι κομμάτι, ἀλλὰ ποτὲ δὲν εἶσαι σίγουρος τί θὰ γίνεῖ αὐτὸ τὸ τέλος, μορεῖ νὰ μὴν εἶναι αὐτὸ ἀκριβὲς ποὺ φαντάστηκες σὲ προδίδει.

— Μὲ τὴν τερακότα ὑπάρχει μιὰ ἀμεση ἐπαφὴ ὑλικῷ καὶ δημιουργοῦ, γι' αὐτὸ τὴν ἀγάπησα πολὺ, ἀλλὰ τὸ μετᾶλλο ἦταν κάτι νέο καὶ πῶς δυνατό, μου ἀνοίγε νέους δρόμους καὶ ἡ αἴσθησι ὅτι θαυμάζεις αὐτὸ τὸ ὑλικὸ γιὰ μὲνα εἰδικὰ ποὺ εἶμαι γυναίκα καὶ χρειάζεται νὰ καταβάλλω τεράστια μνηκὴ δύναμη γιὰ νὰ εἶναι ἰκανοποίηση.

— Θὰ ξαναδουλέψετε τερακότα;

— Ἀρχισα νὰ τὸ σκέπτομαι γιὰτὶ τὰ χρόνια μου ἔχουν πονεῖσαι ἀπὸ τὸ σφρηλάτμα.

— Πόσο περισσότερο λειτουργεῖ τὸ συναίσθημα ἀπὸ τὴ λογικὴ σὲ μιὰ γυναίκα καλλιτέχνη;

— Νομίζω ὅτι καὶ ἓνας ἄντρας καλλιτέχνης ἔχει πολὺ ἀνεπτυγμένο τὸ συναίσθημα. Ἴσως πολὺτερο ἐπειδὴ οἱ γυναῖκες ἔκαναν λου-

λουδάκια ἢ κάτι ἄλλο ἁπλό, ἐπειδὴ ἡ ἐποχὴ ἦταν τέτοια, μποροῦσαμε νὰ λέμε ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκανε γυναίκα, ἀλλὰ σήμερα ἓνα ἔργο γυναίκα καὶ ἓνα ἔργο ἄντρα δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ξεχωρίσει. Ἡ μόνη διαφορά εἶναι, εἰδικὰ στὴ γλυπτικὴ, ὅτι ἐπειδὴ οἱ ἄντρας ἔχουν μεγαλύτερη σωματικὴ ἀτοχὴ κάνουν ἴσως καὶ μεγαλύτερα κομμάτια, δηλαδὴ τὸ δύσκολα τεχνικά. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὅτι καὶ νὰ κάνει ἡ γυναίκα ὑστερεῖ. Ἐγὼ κάνω πολλές φορές ὑπεράνθρωπες προσπάθειες καὶ εἰς βάρος τῆς ὑγείας μου ἀκόμα.

Ἡ γλυπτικὴ δὲν εἶναι μιὰ ἐξελικτικὴ ἐκφρασι τῆς δουλειᾶς τῆς πάνω στὴν τερακότα. Ἡ Μενεγάκη σπούδασε μετὰ τὴν Βιέννη γλυπτικὴ στὸ Παρίσι μετὰ τὸν καθηγητὴ Ζιμόν. «Ἡ τεχνικὴ τῆς τερακότας — μὰς λέει — εἶναι πολὺ δύσκολη, χρειάζεται γνώσεις καὶ μόχθο πολὺ. Τὸ μεγάλο πρόβλημα εἶναι ὁ φούρνος καὶ γὰ ἔκανα μεγάλα κομμάτια ποὺ εἶναι ἀκόμη δυσκολότερα, ὄχι τόσο στὴν ἐπεξεργασία τῆς φόρμας ἀλλὰ στὸ ψήσιμο καὶ στὴ μεταφορὰ τους. Μερικὲς φορές ἦταν κατόρθωμα, μορεῖ νὰ πῶς.

Ἐκτός ἀπὸ τὶς Ταναγραῖες, τὰ εἰδώλια, τὰ πορτραῖτα (δύο πορτραῖτα, τοῦ Κοζαντζάκη καὶ τοῦ Πικιώνη, βρίσκονται στὸ σπίτι τῆς) ἡ καλλιτέχνης ἀγάπησε τὰ ζῶα. Ὑπῆρξε μιὰ ἀρκετὰ μεγάλη περίοδος ποὺ δούλεψε μετὰ μόνιμα νεογέννητα ἐλαφάκια, γαϊδουράκια, μοσχάρια κλπ. Μιὰ τέτοια σειρά εἶχε διαλέξει ὁ δήμαρχος Κοτζιάς νὰ στολίσει τὰ πάρκα καὶ τοὺς κήπους τῆς Ἀθῆνας, ἀλλὰ τὸ σχέδιο ναυάγησε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κοτζιά.

Στὴ σημερινὴ δουλειά τῆς ὅμως συναντοῦμε ἀκόμα καὶ φόρμες πῶς μοντέρνες καὶ ἐντελὲς ἀσηρημένες.

«Οἱ λέξεις μοντέρνα καὶ σύγχρονη ἔχουν πολλές διαβαθμίσεις, κλείνουν ὅλες τὶς τελευταῖες τάσεις, ποὺ κόδε λίγα χρόνια ἐμφανίζονται. Πιστεύω ὅτι πολλὲς ἀπὸ αὐτὲς καταλήγουν σὲ κάτι ἐνδιαφέρον καὶ ἄλλες σβῆθουν. Δὲν ἔχω ἀντίρρηση γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἐκφράζεται καὶ καλλιτέχνης, φτάνει νὰ ἔχει ποιότητα».

— Ἡ γλυπτικὴ στὴν Ἑλλάδα τί προβλήματα ἀντιμετωπίζει;

— Οἱ γλύπτες σήμερα εἶναι ἥρωες στὸν τόπο μας. Ἐχουν πάθος στὴ δουλειά τους, ἀλλὰ λίγες ἐλπίδες νὰ δούν τὸ ἔργο τους κατοχυρωμένο. Τώρα γίνεται μιὰ προσπάθεια νὰ γίνε μιὰ προβολὴ καὶ τὸ Κράτος νὰ στολίσει κήπους, πάρκα καὶ κτίρια μετὰ ἔργα Ἑλλήνων γλυπτῶν. Αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε γίνε, ἡ Ἀθήνα ἔπρεπε νὰ εἶναι γεμάτη μετὰ ἀγάλματα. Ἡ γλυπτικὴ εἶναι μιὰ δουλειά ποὺ βέλγει κόπο καὶ ἔρδος, νὰ δίνεις σ' ὅλη σου τὴ ζωὴ, μὰ κάποτε χρειάζεται καὶ νὰ πάρεις.